

Ralph Waldo Emerson

GAMTA (Fragmentas)*

7 skyrius

Dvasia

Tikra gamtos ir žmogaus teorija privalo nebūti baigtinė. Visi išsemiami ar galimi išsemti naudojimo būdai bei konstatuojami faktai tiesiog negalėtų aprėpti šio išpūdingo žmogaus prieglobsčio, kuriame visi jo gebėjimai gali tinkamai ir neribotai skleisti. O visi gamtos naudojimo būdai leidžiasi suimami į vieną, suteikiantį žmogaus veiklai beribį spektrą. Visose savo karalijose, iki pat dalykų paribių ir pakraščių, gamta lieka ištikima savo kilmės šaltiniui. Ji visada byloja apie Dvasią. Ji nurodo į absoliutą. Ji – visuomet padarinys. Ji – didžiulis šešėlis, nurodantis į mums už nugarų šviečiančią saulę.

Gamta yra dievobaiminga. Kaip Jėzus ji stovi nulenkusi galvą ir sudėjusi rankas ant krūtinės. Laimingiausias žmogus tas, kuris iš gamtos išmoksta garbinti.

Kas daugiausiai mąsto apie tą neapsakomą esmę, kurią vadiname Dvasia, tas apie ją kalbės mažiausiai. Galime numatyti Dievą grubiuose ir tarsi nutolusiuose materijos reiškiniuose; tačiau kai pabandome Jį apibūdinti, tiek kalbos, tiek minties galia mus apleidžia, ir liekame bejėgiai it kvailiai ar

laukiniai. Ši esmė nesileidžia užrašoma teiginiais, tačiau žmogui, garbinusiam Jį savo intelektu, paaiškėja, kad kilniausia gamtos tarnystė – būti Dievo apsireiškimu. Gamta yra nuostabasis įrankis, kuriuo visuotinė dvasia kalba individui ir siekia jį atsivesti pas save.

Svarstydami apie Dvasią matome, kad pateiktos mintys neapima viso žmogaus horizonto. Tad privalu pridėti keletą papildomų minčių.

Gamta protui kelia tris problemas: kas yra materija? Iš kur ji atsirado? Ir kam? Idealizmo teorija atsako tik į pirmąjį šių klausimų. Idealizmas sako: materija yra reiškiny, o ne substancija. Idealizmas mums parodo absoliutų skirtumą tarp mūsų buvimo įrodymų ir pasaulio buvimo įrodymų. Vieni jų tobuli, o kiti neteikia jokio tikrumo; protas yra prigimties dalis, o pasaulis – tai dieviškas sapnas, iš kurio galime bet kurią akimirką pabusti ir pamatyti dienos grožį ir akivaizdumą. Idealizmas – tai hipotezė, gamtą aiškinanti kitais principais nei chemijos ar dailidystės. Tačiau, vien paneigdamas materijos egzistavimą, jis nepatenkintų dvasios poreikių. Jis nepalieka manyje vietos Dievui. Jis palieka mane nepaliaujamai klaidžioti įstabiam mano percepcijų labirinte. Širdis jam priešinasi, nes neigdamas

* Tekstas išverstas 2015 m. Filosofinio teksto vasaros vertimo seminare. Seminarą pagal Nacionalinę lituanistikos plėtros 2009–2015 metų programą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. LIT-6-16).

vyrų ir moterų substantyvumą, jis tampa nepatrauklus. Gamta yra taip persmelkta žmogaus gyvenimo, kad kas nors žmogiško yra visur, visose ir kiekvienoje jos dalyje. O ši teorija gamtą paverčia man svetima ir nepaaiškina to giminystės ryšio, kurį jai pripažįstame.

Tegul dabartinių mūsų žinių kontekste ji lieka tik kaip naudinga įvadinė hipotezė, leidžianti mums pažinti amžinąją sielos ir pasaulio perskyrą.

Tačiau kai nematomomis minčių pakopomis žengdami toliau imame klausti, iš kur ir kam materija egzistuoja, daug tiesų pamatome iškylant iš sąmonės užkaborių. Sužinome, kad žmogaus sielai duota tai, kas aukščiausia, kad visa, kas yra, egzistuoja dėl tos ir tų pagarbią baimę keliančiai universalijai esmei, kuri yra ne išmintis ar meilė, ar grožis, ar galia, bet visi šie dalykai viename ir kiekvienas jų pilnutinai; sužinome, kad kūria dvasia; kad už gamtos ir gamtoje glūdi dvasia; sužinome, kad dvasia yra ne sudėtinė, o vientisa; kad dvasia mus veikia ne iš išorės, tai yra ne iš erdvės ir laiko, o dvasiškai ar per mus pačius. Tad dvasia, tai yra Aukščiausioji Būtis, ne surenčia gamtą aplink mus, o išleidžia ją per mus, kaip medžio gyvybė išleidžia naujas šakas ir lapus pro senųjų akutes. Kaip augalas glaudžiasi žemėje, taip ir žmogus prie Dievo krūtinės; jį maitina neišsenkantys šaltiniai, jis semiasi neišsekvojamos galios, kiek tik jam reikia. Kas gali apriboti žmo-

gaus galimybes? Kartą įkvėpę begalybės, gavę galimybę stebėti absoliučią tiesos ir teisingumo prigimtį, sužinome, kad žmogus gali pasiekti visą Kūrėjo protą ir kad jis pats yra ribotas kūrėjas. Ši žiūra, pamokanti mane, kur yra išminties ir galios šaltiniai, bei rodanti į dorybę kaip į „auksinį raktą, atveriantį amžinybės rūmą“, yra pažymėta pačiu aukščiausiu tiesos ženklu, nes įkvepia mane savo pasaulį kurti nuskaistinant sielą.

Pasaulis kyla iš tos pačios dvasios, kaip ir žmogaus kūnas. Jis yra tolesnis ir menkesnis Dievo įsikūnijimas, Dievo projekcija nesąmonėje (*unconscious*). Tačiau nuo kūno jis skiriasi vienu svarbiu aspektu. Pasaulis kaip toks nėra pavaldus žmogaus valiai. Jo palaimingos tvarkos negalime pažeisti. Dėl to jis mums yra dieviško proto skelbėjas. Tai nekintantis taškas, leidžiantis pamatuoti, kiek nutolome. Mums gendant, ryškėja kontrastas tarp mūsų ir mūsų buveinės. Esame taip pat svetimi gamtoje, kaip ir Dievui. Nesuprantame paukščių giesmių. Nuo mūsų bėga lapės ir elniai, mus drasko lokiai ir tigrai. Panaudoti mokame vos kelis augalus: kukurūzus, obuolius, bulves, vynuoges. Ar kraštovaizdis, į kurį vos pažvelgus atsiveria didybė, nėra kas kita nei jo veidas? Tačiau tai mums parodo, kokios nedarnos esama tarp žmogaus ir gamtos, nes neįmanoma netrikdomai grožėtis puikiu kraštovaizdžiu, kai greta laukuose pluša darbininkai. Poetui jo paties džiaugsmas atrodo absurdiški, kol jis nenutolsta nuo žmonių.

Versta iš: Ralph Waldo Emerson, *Nature*, Boston: James Munroe and Company, 1836, pp. 76–81 (Chapter VII ‘Spirit’).

Iš anglų kalbos vertė Ruslanas Baranovas, Marius Jakštas, Vaida Kalkauskaitė, Kęstas Kirtiklis, Živilė Pabijutaitė, Viktorija Ringytė, Andrius Šimašius, Vytautas Šliuburyš, Vytautas Vyšniauskas